

บทที่ 7

บทสรุป

ในการประเมินผลงานรัฐบาลตลอดระยะเวลา 5 ปี 6 เดือนที่พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2476-2481) นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นรัฐบาลที่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไว้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผลงานที่นับว่าเด่นที่สุดในบรรดาผลงานด้านต่าง ๆ และมีผลมาถึงความเป็นอิสระและเอกราชโดยสมบูรณ์ของประเทศซึ่งได้รับผลสำเร็จในสมัยรัฐบาลของท่าน ได้แก่การเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาความไม่เสมอภาคกับนานาประเทศให้เป็นผลสำเร็จ ถึงแม้ว่ารัฐบาลภายใต้การนำของท่านจะต้องประสบความยุ่งยากทางด้านการเมือง การกบฏ และการประทุษร้ายบ้างก็ตาม ท่านก็สามารถแก้ไขสถานการณ์ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาได้แสดงความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่รับผิดชอบทางราชการไว้เป็นอย่างดีและไม่มีความประสงค์จะกุมอำนาจไว้เป็นเวลานานเหมือนที่นักการเมืองคนอื่นกระทำกัน จะเห็นได้ว่า ท่านจะปฏิเสธการเข้าดำรงตำแหน่งทุกครั้งเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถคนอื่น ๆ ได้เข้ารับผิดชอบบ้าง แต่ไม่มีผู้ใดเหมาะสมเท่ากับท่านในสถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้น ถือได้ว่า ท่านเป็นนักประชาธิปไตยเต็มตัว ยากที่จะหานักการเมืองในเมืองไทยคนใดเสมอท่าน

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) นับได้ว่า เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดีคนหนึ่งในระยะเยาว์วัยของชีวิต เนื่องจากความดูแลเอาใจใส่ของบิดาและพี่ชายของท่าน นอกจากนี้ ท่านยังได้รับการศึกษาชั้นสูงทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางทหาร นับว่าเป็นคนทันสมัยคนหนึ่งซึ่งน้อยคนนักสำหรับคนในสมัยนั้นที่จะมีโอกาสศึกษาอย่างท่าน ประกอบกับท่าน เป็นคนที่

มีความอดสาหัส ขยันหมั่นเพียรและเรียนได้เก่ง จนเป็นที่ยกย่องโดยทั่วไป ตลอดระยะเวลาที่ท่านรับราชการทหาร ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 นับว่าชีวิตทางทหารของท่านกำลังอยู่ในระยะก้าวหน้าและรุ่งโรจน์คนหนึ่งของกองทัพบก ได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์สูงขึ้น เป็นลำดับจนถึงตำแหน่งรองจ.ร.ก. กองทัพบก แล้วจึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมก่อการโคโยเป็นหัวหน้าคณะราษฎร เข้ายึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เพื่อให้ประเทศได้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ รวมทั้งให้การศึกษาแก่ประชาชนและเผยแพร่รัฐธรรมนูญ ท่านได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจอีกนับเป็นครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 เมื่อเห็นว่ารัฐบาลในขณะนั้นมีได้ดำเนินตามขั้นตอนและครรลองแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยและก่อให้เกิดความแตกสามัคคีของคนในชาติและมีวิกฤตประสงค์ของการยึดอำนาจครั้งแรก

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทในการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่และเป็นนักการเมืองเต็มตัว ท่านได้พยายามแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศซึ่งได้เสื่อมโทรมลงมานาน เช่น การค้าขายกับชาวต่างประเทศ การสนับสนุนชาวไร่ชาวนาในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ให้เกษตรกรได้มีอาชีพ ส่วนบทบาททางด้านสังคม ท่านสนับสนุนให้คนไทยได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 สนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจนเป็นผลสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2476 นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มอบหมายให้สำนักงานโฆษณาการส่งเจ้าหน้าที่ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกปาฐกถาเผยแพร่การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจระบอบการปกครองได้อย่างถูกต้อง ส่วนบทบาททางด้านการเมือง ท่านได้จัดให้มีการเลือกตั้งถึง 3 ครั้งในสมัยของท่าน เมื่อ พ.ศ. 2476 2480 และ 2481 เพื่อให้มีตัวแทนของประชาชนชาวไทย เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายบริหารประเทศ

สำหรับทางด้านกรปกครอง รัฐบาลยังได้จัดการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2476 เพื่อควบคุมการปกครองให้ได้อย่างใกล้ชิดทั่วทั้งประเทศ โดยยุบมณฑลต่าง ๆ ซึ่งได้ตั้งขึ้นในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจัดระเบียบราชการบริหารไว้ดังนี้

1. ราชการบริหารส่วนกลาง จัดแบ่งเป็นกระทรวงหรือทบวงการเมือง ซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากระทรวงมีรัฐมนตรี เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

2. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค จัดแบ่งเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน ทุกจังหวัดมีคณะกรรมการจังหวัด คณะกรรมการจังหวัดนั้นประกอบด้วยข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นประธาน ปลัดจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการบริหารฝ่ายพลเรือนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำจังหวัด ทุกอำเภอมีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการอำเภอ คณะกรรมการนั้นประกอบด้วยนายอำเภอเป็นประธาน ปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการบริหารฝ่ายพลเรือนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำอำเภอ

คณะกรรมการจังหวัดก็ดี คณะกรรมการอำเภอก็ดี ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนและพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ตั้งขึ้น มีความมุ่งหมายที่จะเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำจังหวัดชั้นหัวหน้ามีส่วนร่วมเห็นในการบริหารราชการ เพื่อให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

3. ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และสหเทศบาล

ส่วนในด้านต่างประเทศ พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนาพยายามดำเนินนโยบายทางด้านนี้ด้วยความสุขุมรอบคอบ ไม่พยายามก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกับนานาประเทศ และพยายามดำเนินนโยบายแบบเป็นกลางและรักษาลัทธิสันติไมตรีอันดีกับทุกประเทศ ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะถูกผลักดันให้เข้าร่วมในความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับมหาอำนาจตะวันตกก็ตาม แต่ไทยก็สามารถรักษาความเป็นกลางไว้ได้ และสามารถเจรจาแก้ไขสัญญาความไม่เป็นธรรมที่ทำให้ไม่มีอิสรภาพทางการศาลและการกำหนดอัตราศุลกากรได้ เป็นผลสำเร็จ นับเป็นผลงานที่สำคัญยิ่งของท่านและรัฐ-

มนตรีร่วมคณะรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและเพื่อนสนิทของท่านมีส่วนช่วยอย่างมาก เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมายอย่างดีเยี่ยมในขณะนั้น

นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 คณะรัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีโอกาสดวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งพร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ (สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน) เสด็จนิวัติสู่พระนคร หลังจากประทับ ณ พระตำหนักสวนจิตรลดาการโหลฐาน กรุงเทพมหานครจนถึงวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2481 ก็เสด็จกลับไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิส

อย่างไรก็ตาม แม้ท่านจะมีความจริงใจและความซื่อสัตย์สุจริตในการบริหารราชการแผ่นดินแต่เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์และกระทบกระเทือนใจของคนไทยทั้งชาติก็ได้เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นคือ การประกาศสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การเกิดกบฏบวรเดช กบฏนายสิบ และการกวาดล้างนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามอย่างไม่เคยมีมาก่อน ถึงแม้ว่าท่านจะได้พยายามใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่จะไม่ให้เกิดขึ้นแต่ก็ไม่สามารถจะระงับไว้ได้ นับเป็นจุดต่ำพร้อยทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านที่มีการกล่าวขวัญถึงอยู่เสมอ

ในที่สุด ด้วยคุณความดีของท่านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เชนมุนุช ได้ถึงแก่อสัญชากรรม จึงเป็นที่อาลัยรักของประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้นในพ.ศ. 2490 รัฐบาลในสมัยนั้นจึงดำริที่จะสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณงามความดีของท่าน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมด้วย โดยกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือถึงอธิบดีทุกกรม ข้าราชการตรวจราชการ และข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อชวนเชิญข้าราชการ พ่อค้าและประชาชนทั่วไปบริจาคเงินสร้างอนุสาวรีย์พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ปรากฏว่าจนถึงวันที่ 15 สิงหาคม

พ.ศ. 2492 ยอดเงินบริจาครวมได้ 45,878.56 บาท ต่อมาวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2493 มีการแต่งตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยมี พลโท มังกร พรหมโยธี เป็นประธาน ได้ประชุมตกลงที่จะสร้างอนุสาวรีย์ พร้อมกับโรงพยาบาลขึ้นในบริเวณเดียวกัน โดยจะสร้างอนุสาวรีย์เป็นรูปปั้นเต็มตัว ไว้หน้าโรงพยาบาล ซึ่งมีเนื้อที่ 60 ไร่ริมถนนสายบ้านโป่ง-กาญจนบุรี พลโท มังกร พรหมโยธี วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2494 และจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้มา ทำพิธีเปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2496 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวสุนทรพจน์สรุปถึงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่ท่านได้กระทำเพื่อประเทศชาติดังนี้

... อันท่านเจ้าคุณพลพลพยุหเสนา นุคคลทั้งภายในและภายนอกประเทศ ต่างไต่ถรามซึ่งและรู้ทั่วกันว่า ท่านได้เป็นผู้สร้างและประกอบความดีไว้สำหรับประเทศไทยมิใช่น้อย ท่านได้เป็นผู้นำที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ท่านเป็นหัวหน้าคณะและเอาชีวิตเข้าแรกในการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ประเทศไทยได้มีการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พระราชทานรัฐธรรมนูญให้โดยมิต้องเสียเลือดเนื้อกันแม้แต่น้อย เมื่อได้เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นระบอบเสรีประชาธิปไตยแล้ว ท่านเจ้าคุณพลฯ ก็ยังคงเขาบุกรุกบริหารงานของประเทศเพื่อนำสันติสุขมาสู่ปวงชนทั้งหลายและนำประเทศไทยเกิดความสำเร็จรุ่งเรือง โดยแท้จริง ขณะที่ท่านเข้ารับบริหารราชการอยู่นั้น ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้นานับประการ พวกเราทั้งหลายต่างทราบซึ่งกันเป็นอย่างทั่วว่า ท่านไม่มีชื่อเสียงทางพรอชในทางไม่ถึงงามแต่ประการใดเลย เราจะเห็นกันได้ว่าท่านเป็นคนรักเกียรติยศและเหี้ยมพร้อมได้ช่วยคุณธรรมทั้ง 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมื่อท่านได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว นุคคลทั้งหลายรวมทั้งตัวข้าพเจ้า ก็ยังออกคิดและระลึกถึงพระคุณความดีงามของท่านที่สร้างไว้ไม่ไคลเลย...